

## ارزیابی مکانیسم ارزشیابی در تأثیرگذاری سرمایه‌ی فرهنگی بر موفقیت تحصیلی

حیدر جانعلیزاده چوب‌بستی<sup>۱</sup>، غلامرضا خوش‌فر<sup>۲</sup>، مهدی سپهر<sup>۳</sup>

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۶/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۲/۳۰

### چکیده

اگر چه داده‌های تجربی فراوانی گزاره‌ی تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده بر موفقیت تحصیلی را تأیید کرده است، درباره‌ی مکانیسم تأثیرگذاری آن اختلاف نظر وجود دارد. هدف اصلی این پژوهش بررسی و ارزیابی مکانیسم کیفیت ارزشیابی دروس در مطالعه‌ی تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی بر موفقیت تحصیلی است. مطالعه‌ی تجربی با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است. کلیه‌ی دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی و متوسطه‌ی شهرستان جوین در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۹۰ جامعه‌ی آماری مورد مطالعه را تشکیل می‌دهند. حجم نهایی نمونه‌ی تحقیق شامل ۳۶۹ نفر است که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سرمایه‌ی فرهنگی خانواده سهم قابل ملاحظه‌ای در موفقیت تحصیلی فرزندان دارد. این درحالی است که یافته‌های این مطالعه، حمایت زیادی از مکانیسم کیفیت ارزشیابی دروس در موفقیت تحصیلی فرزندان نمی‌نماید. واژه‌های کلیدی: سرمایه‌ی فرهنگی، موفقیت تحصیلی، مکانیسم ارزشیابی.

### مقدمه

استدلال بورديو درباره‌ی فرهنگ و در نظر گرفتن آن به عنوان منبع و سرمایه‌ی ای که قابل انحصار و انتقال در میان نسل‌ها است و نقش مهمی در دسترسی به پاداش‌های کمیاب ایفا می‌کند (لاریو و وینینگر، ۲۰۰۳: ۵۶۷) محرک تلاش‌های تجربی و نظری متعددی برای توضیح نابرابری‌های اجتماعی مختلف بوده است.

hjc@umz.ac.ir

۱- دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه مازندران (نویسنده مسئول)

۲- استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه گلستان

۳- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه مازندران

4 - Lareau & Weininger

جامعه‌شناسی، خاصه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، بیش از سایر رشته‌ها و حوزه‌ها پذیرای این مفهوم در قلمرو پژوهش‌های تجربی بوده است. نقش برخورداری از سرمایه‌ی فرهنگی در بهره‌مندی بیش‌تر از فرایند تحصیل، از جمله موضوعاتی بوده است که بسیاری از پژوهش‌های تجربی در سراسر جهان به آن پرداخته‌اند. بیش‌تر این تحقیقات تجربی بر ارتباط میان پیشینه‌ی اجتماعی، مشارکت فرهنگی و موفقیت تحصیلی متمرکز شده است. این مطالعات را می‌توان به دو گروه عمده تقسیم کرد: ۱) مطالعاتی که بر تأثیر منابع فرهنگی خانواده و عادت‌های فرهنگی (شبکه‌ای از مقیاس‌های استاندارد پیشینه‌ی اجتماعی) بر موفقیت تحصیلی تأکید دارند (مانند دی‌گراف<sup>۱</sup> ۱۹۸۶ و ۱۹۸۹) در هلند، دی‌گراف (۱۹۸۸) در آلمان، گانزبووم<sup>۲</sup> و همکاران (۱۹۹۰) و رابرت<sup>۳</sup> (۱۹۹۲) در مجارستان، تیچ من<sup>۴</sup> (۱۹۸۷) در آمریکا. ۲) مطالعاتی که بر فعالیت‌ها و اولویت‌های فرهنگی خود دانش‌آموزان تأکید دارند، مانند سرمایه‌ی فرهنگی را با مقیاس‌های نگرش، مشارکت و اطلاعات افراد درباره‌ی فعالیت‌های مختلف فرهنگی پایگاه بالا سنجیدند، مانند مطالعه‌ی دیمجیو (۱۹۸۲) و دیمجیو و مهر<sup>۵</sup> (۱۹۸۵) در آمریکا، رُی<sup>۶</sup> (۱۹۸۳) در سوئد، بوگازوک<sup>۷</sup> و همکارانش (۱۹۹۰) در چکسلواکی و مجارستان، آمارل<sup>۸</sup> (۱۹۹۱) در برزیل، کاتسیلیس و رابینسون<sup>۹</sup> (۱۹۹۰) در یونان و لامب<sup>۱۰</sup> (۱۹۸۹) در استرالیا.

تحقیقات تجربی با توجه به تعاریف متعدد و متفاوت خود از مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی، مکانیسم‌های تأثیرگذاری و نتایج متفاوتی از تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ارائه می‌کند (جانعلیزاده چوب بستی و همکاران، ۱۳۹۰، ۸۷). در میان تحقیقات تجربی انجام شده، نتایج پژوهشی که پل دیمجیو در سال ۱۹۸۲ با عنوان «سرمایه‌ی

- 
- 1 - De Graff
  - 2 - Ganzeboom
  - 3 - Robert
  - 4 - Teachman
  - 5 - Di Maggio & Mohr
  - 6 - Roe
  - 7 - Boguszak
  - 8 - Amaral
  - 9 - Katsillis & Robinson
  - 10 - Lamb

فرهنگی و موفقیت‌های مدرسه‌ای: تأثیر مشارکت در فرهنگ پایگاهی بر نمرات دانش‌آموزان دبیرستان‌های ایالات متحده آمریکا<sup>۱</sup> انجام داد، او را به عنوان یکی از مفسران اصلی نظریه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی بورديو معرفی کرد.

او در این پژوهش ضمن تأکید بر تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، نتایج و یافته‌های قابل توجهی را به پژوهشگران معرفی می‌کند. از جمله‌ی این نتایج می‌توان به تأثیر بیش‌تر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده در قالب مدل بازتولید فرهنگی بر نمرات دروسی اشاره کرد که معیار دقیق و عینی در سنجش آن‌ها وجود ندارد.

دیمجیو در پژوهش خود، تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی را بر نمرات دروسی مانند زبان انگلیسی، تاریخ، مطالعات اجتماعی و ریاضی مورد بررسی قرار داده است. نتایج پژوهش او نشان می‌دهد که سرمایه‌ی فرهنگی والدین بیش‌تر در موضوعات درسی وجود دارد که ارزیابی‌های استاندارد و عینی از آن‌ها وجود ندارد و کارگزاران آموزشی با توجه به شناختی که از پیشینه‌ی خانوادگی دانش‌آموزان دارند اقدام به ارزیابی آن‌ها در این‌گونه دروس می‌کنند. پایه‌ی این فرضیه‌ی دیمجیو متکی بر این یافته بود که تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی بر نمرات دروسی مانند تاریخ و مطالعات اجتماعی و زبان انگلیسی بیش‌تر از تأثیر آن بر نمرات درس ریاضی بود.

آیا تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی والدین بر موفقیت تحصیلی فرزندان، از طریق مکانیسم تأثیرگذاری بر تصویر ذهنی کارگزاران آموزشی است؟ و آیا تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی والدین بر نمرات دروسی که ارزیابی دقیقی از آن‌ها به عمل نمی‌آید بیش‌تر از نمرات دروسی است که معیارهای دقیق و عینی دارند؟ در این پژوهش این پرسش‌ها به صورت مستقل مورد مطالعه قرار می‌گیرند.

### مبانی نظری تحقیق

#### بورديو و سرمایه‌ی فرهنگی

بورديو مفهوم سرمایه را فراتر از مفهوم اقتصادی یا مادی به کار برده و گستره‌ی معنایی

1- Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grades of U.S. High School Students

وسیع‌تری به آن بخشیده است. بورديو سه نوع عمده‌ی سرمایه را معرفی می‌کند که می‌تواند موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهد؛ نخست، سرمایه‌ی اقتصادی که شامل دستمزد یا دیگر انواع دارایی‌های مادی مانند حجم سرمایه و دارایی می‌شود. این شکل از سرمایه می‌تواند هم به صورت سرمایه‌گذاری مستقیم مانند پرداخت شهریه آموزشی و ثبت نام در نهادهای آموزشی معتبر و هم به صورت غیر مستقیم در قالب کمک مالی به فرزندان در ارتقای عملکرد تحصیلی آنان نقش داشته باشد. دوم، سرمایه‌ی اجتماعی است که به عنوان فضای کلی<sup>۱</sup> و کیفیت شبکه‌ها و ارتباطاتی که افراد برای ارتقای منافع خود از آنان استفاده می‌کنند، تعریف شده است. سرمایه‌ی اجتماعی نیز می‌تواند به صورت مستقیم در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان در برخی آموزش‌ها (مثلاً در رشته‌های فنی) که دانش‌آموزان برای تکمیل موفقیت خود به موقعیت‌های کارآموزی نیاز دارند، دارای اهمیت باشد. خانواده‌ها ممکن است دارای روابطی باشند که بتواند رسیدن به این موقعیت‌ها را تسهیل کند (جی‌گ و هولم<sup>۲</sup>، ۲۰۰۷: ۷۲۱). سوم، سرمایه‌ی فرهنگی است که شامل آموزش و دانش، ذائقه‌ها<sup>۳</sup> و ترجیحات<sup>۴</sup> والدین و اطلاعات خاص<sup>۵</sup> آنان از سیستم آموزشی (همان، ۷۲۳)، تحصیلات رسمی (دیمجیو، ۱۹۸۲)، مدیریت تعامل نهادی (لاریو و وینینگر، ۲۰۰۳، ۵۹۷)، تعاملات فرهنگی فضای خانواده (ترامونت و ویلیامز<sup>۶</sup>، ۲۰۰۹، ۴) است. این شکل از سرمایه، ممکن است موفقیت تحصیلی فرزندان را به علت فعالیت‌های محیط خانواده که هم‌چون یک آزمایشگاه یادگیری برای توسعه‌ی اولویت‌های آموزشی، شناخت رموز هنجاری نظام آموزشی و مهارت‌های شناختی است، تحت تأثیر قرار دهد.

در نظریه‌ی بورديو دانش‌آموزانی که با آورده‌های بیش‌تر و بهتری از سرمایه‌ی فرهنگی وارد نظام آموزشی می‌شوند- دانش‌آموزان متعلق به خانواده‌هایی که دارای مهارت‌ها و ترجیحات فرهنگ غالب هستند- بهتر می‌توانند قواعد پنهان بازی را کشف کنند و مهارت‌ها و

- 
- 1- Total extent
  - 2- Jaeger and Holm
  - 3- Tastes
  - 4 - Preferences
  - 5- Know-how
  - 6- Tramont & Willms

اولویت هایی را که از طرف مدرسه مهم تلقی می شود، بپذیرند و بهتر می توانند مسیر خود را تا بالاترین سطوح تحصیلی ادامه دهند. بنابراین، نابرابری های اجتماعی مانند تفاوت های اولیه ی افراد در سرمایه ی فرهنگی به صورت مدارک تحصیلی استمرار می یابد (آشافنبرگ و ماس، ۱۹۷۷: ۵۷۳). آشنایی با فرهنگ والا یا مشروع - که فقط در خانواده کسب می شود - امکانات، مهارت ها، ذائقه و روشی فراهم می کند که در دنیای تحصیل بسیار ارزشمند است. در نظریه ی بوردیو کارکرد واقعی مدرسه انتقال دانش نیست، بلکه حفظ و باز تولید نظام موجود نابرابری های اجتماعی است و این از طریق دارایی های فرهنگی یا سرمایه ی فرهنگی که نشانه ی مطمئن پیشینه اجتماعی ممتاز است، صورت می گیرد. بوردیو بر این باور است که این دارایی ها، بیش تر یا به طور خاص در دسترس کودکان طبقات بالا است. انگیزه های متنوعی پشت این فرض قرار دارد؛ نخست این که، اعضای این طبقات میزان قابل توجهی از دارایی های فرهنگی را به تصرف خود در می آورند و آشنایی فرزندان آنان با این ارزش ها مسأله دشواری نیست. دوم این که، تفویض و کسب سرمایه ی فرهنگی نیازمند میزان قابل توجهی دارایی مادی است و این دارایی ها برای خانواده های طبقات بالا قابل دسترس تر است. علاوه بر این، انتقال سرمایه ی فرهنگی به فرزندان، یک فعالیت زمان بر است - بر اساس نظریه ی بوردیو - و طبقات بالا زمان بیش تری را به این امر اختصاص می دهند. در نهایت، سرمایه گذاری در سرمایه فرهنگی یک فرایند مخاطره انگیز است و افراد با تحصیلات بالا در ارزیابی و بررسی این ریسک مهارت بیش تری دارند (بلاسکو، ۲۰۰۳).

### روش پژوهش، جامعه ی آماری و حجم نمونه

با توجه به شیوه ی گردآوری داده ها و روش تحلیل آن ها، این پژوهش از نظر روش ترکیبی از پژوهش های پیمایشی و اسنادی است. در این پژوهش، برای سنجش متغیر مستقل (سرمایه ی فرهنگی والدین) پرسش نامه ای ساخته شد و به صورت مصاحبه ی ساخت یافته، داده ها جمع - آوری شد. متغیر وابسته ی تحقیق یعنی موفقیت تحصیلی نیز از نمرات کارنامه ی تحصیلی سالانه ی دانش آموزان در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ استخراج شد. جامعه ی آماری این تحقیق شامل دانش آموزان و والدین آنان در دوره های متوسطه و راهنمایی شهرستان جوین در سال تحصیلی ۸۸-۸۹ است. حجم جامعه ی آماری (تعداد دانش آموزان) ۵۲۵۳ نفر است که در ۲۰

مدرسه‌ی شهری و ۵۲ مدرسه‌ی روستایی و در ۲۸۶ کلاس درس مشغول تحصیل بودند. حجم برآورد شده برای این تحقیق با فرمول معروف به کوکران ۳۵۸ نفر بود. با توجه به این که شیوه گردآوری بخشی از اطلاعات در این پژوهش مصاحبه‌ی حضوری با والدین دانش‌آموزان بود، به علت احتمال عدم مشارکت والدین در این پژوهش و بالا بودن میزان آنان تعداد نمونه‌ی تحقیق ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد؛ اما در نهایت حجم نهایی نمونه که مورد مطالعه قرار گرفتند مشتمل بر ۳۶۹ نفر گردید. برای انتخاب نمونه‌ی تحقیق، با در نظر گرفتن ویژگی‌های جنسیت، محل تحصیل (شهر یا روستا) و مقطع تحصیلی به شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای صورت گرفت و سپس برای سنجش سرمایه‌ی فرهنگی خانواده با والدین دانش‌آموزان انتخاب شده، مصاحبه صورت گرفت.

### متغیرهای تحقیق (تعریف نظری و عملیاتی)

#### سرمایه‌ی فرهنگی

بررسی مطالعات نظری و تجربی حاکی از آن است که تعریف واحدی از مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی ارائه نشده است. با وجود این، می‌توان وجه مشترکی را در این تعریف‌ها یافت. در نظریه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی ابعاد و عناصر فرهنگی می‌تواند به عنوان منابع تسهیل‌کننده برای دسترسی به موقعیت‌ها، امتیازات و پاداش‌های کمیاب و ارزشمند تلقی شود. مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی به چنین منابعی (ذهنی و عینی) اشاره دارد. با رویکردی تلفیقی، سرمایه‌ی فرهنگی شامل «دارایی‌ها، فعالیت‌ها و اطلاعات فرهنگی»، مدارج تحصیلی، منش، انتظارات، تعاملات فرهنگی در عرصه‌ی اجتماعی و نیز گرایش و نگرش عامل اجتماعی به ارزش‌ها و عناصر فرهنگی می‌باشد. با مروری بر مطالعات تجربی صورت گرفته، شاخص‌های مورد استفاده برای سنجش سرمایه فرهنگی عبارتند از:

- ۱- مدارج تحصیلی، در تقسیم بندی بورديو از انواع سرمایه‌ی فرهنگی، شکل خاصی از سرمایه‌ی فرهنگی نهاده شده محسوب می‌شود.
- ۲- دارایی‌های فرهنگی که در قالب اشیای مادی و کالاهای متعلق به فرهنگ متعالی مانند نوشته‌ها، نقاشی‌ها، مجسمه‌ها، ابزارها و کارهای هنری، آلات موسیقی، کتاب، امکانات لازم برای مطالعه، ابزار و وسایل دقیق و غیره عینیت می‌یابند.

۳- استفاده از کالاهای فرهنگی خاص مانند تماشای نوع خاصی از برنامه‌های تلویزیون، موسیقی خاص، عادت‌های مطالعه که شامل نوع و میزان خواندن کتاب، استفاده از کتابخانه، خواندن روزنامه‌ها و مجلات، اشتراک روزنامه و مجلات، استفاده از اینترنت و همچنین فعالیت‌های فرهنگی مانند خلق هنرهای بصری و فعالیت‌های آشکار از قبیل رفتن به موزه‌ها، تئاترهای زنده، سینما و مشارکت در هنرهای زیبا، مشارکت در فرهنگ رسمی یا آشکار، پیگیری حوادث هنری، مسافرت‌های فرهنگی، شرکت در کلاس‌های فرهنگی و هنری را شامل می‌شود.

۴- دانش فرهنگی غیر رسمی افراد که شامل موارد زیر می‌شود:

۴-۱- آشنایی، درک ارزش و دانش تاریخی درباره‌ی عرصه‌های گوناگون فرهنگ و هنر غالب مانند ادبیات، موسیقی، هنر و غیره.

۴-۲- دانش زبان‌شناختی افراد که شامل میزان آشنایی و تکلم به زبان مسلط فرهنگی، آشنایی و تکلم به زبان‌های گوناگون، دامنه‌ی واژه‌گان فعال و غیرفعال افراد و میزان گستردگی الگوهای زبانی آنان در گفتگوهای روزمره می‌شود.

۴-۳- دانش افراد از نهادها و سازمان‌های رسمی در تعامل و پیگیری منافع خود.

۵- شاخص‌های رابطه‌ای سرمایه‌ی فرهنگی که شامل موارد زیر می‌شود:

۵-۱- شاخص‌های مربوط به روابط فرهنگی فضای درون خانواده که نشانه‌ی کیفیت و کمیت ارتباطات فرهنگی میان اعضای خانواده با یک‌دیگر است و شامل بحث‌ها و گفتگوهای آنان درباره‌ی مسائل فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و فعالیت‌های آنان می‌شود.

۵-۲- شاخص‌های مربوط به روابط خانواده با فضای اجتماعی که نشانه‌ی کمیت و کیفیت مدیریت تعامل با بیرون خانواده به خصوص تعامل نهادی برای تأمین و پیگیری منافع اعضای خانواده می‌شود.

۶- شاخص‌های مربوط به سنجش منش<sup>۱</sup> که شامل شاخص‌های تمایلات افراد به استفاده از کالاهای فرهنگی، نگرش و گرایش آنان به فرهنگ و مظاهر آن، تصورات افراد از خود و جهان

اجتماعی پیرامون خود و جایگاه آنان در این عرصه و انتظارات شغلی و پایگاهی‌شان می‌شود (جانعلیزاده چوب‌بستی و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۳۴).

### مکانسیم ارزیابی و موفقیت تحصیلی

استراتژی‌ها، معیارها و مکانسیم‌هایی که از طریق آن، میزان یادگیری دانش‌آموزان در مواد آموزشی مختلف سنجیده می‌شود، به عقیده‌ی برخی از پژوهشگران مشابه و یکسان نیست. در ارزشیابی برخی از دروس شاخص‌ها یا معیارهای سنجش پراکنده و ارزیابی‌ها نسبتاً ذهنی صورت می‌گیرند و نقش ارزشیابی‌کننده بیش‌تر است. در مقابل برخی از دروس از جمله ریاضیات نیازمند کسب مهارت‌های خاصی در مجموعه‌ی کلاس درس است، و دانش‌آموزان عمدتاً بر اساس پاسخ‌های صحیحی که به مجموعه‌ای از مسائل می‌دهند مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

بسیاری از پژوهشگران مانند ولچ<sup>۱</sup> و همکاران او (۱۹۸۰) و دیمجیو (۱۹۸۲) معتقدند موفقیت دانش‌آموزان در نمرات آزمون ریاضیات بسیار بیش‌تر از درس زبان انگلیسی و علوم مدنی متأثر از بهره‌گیری از آموزش‌های مطالب در مدارس است و تأثیر پیشینه‌ی خانوادگی در درس ریاضی کمتر از دروس ذکر شده است. در این پژوهش مانند پیشینه‌ی تجربی از نمرات سالانه‌ی دانش‌آموزان در دروس ریاضی، زبان فارسی، زبان خارجی (انگلیسی)، تعلیمات دینی و نمره‌ی انضباط موجود در کارنامه‌ی آنان برای سنجش موفقیت تحصیلی و ارزیابی مکانسیم ارزشیابی آن‌ها استفاده شده است.

### سایر متغیرها

علاوه بر سرمایه‌ی فرهنگی و موفقیت تحصیلی به عنوان دو متغیر اصلی پژوهش، متغیرهای دیگری نیز در این پژوهش برای کنترل و بررسی اثر آن‌ها مورد توجه بوده‌اند که عبارتند از: سرمایه‌ی اقتصادی که از ترکیب سه متغیر درآمد، قیمت منزل مسکونی و قیمت وسیله‌ی نقلیه ایجاد شده است، پایگاه اجتماعی - اقتصادی که از ترکیب درآمد، تحصیلات و ارزش منزلتی

1- Welch

شغل پدر ایجاد شده است، متغیرهای زمینه‌ای مانند تعداد فرزندان خانواده، ترتیب تولد دانش‌آموز، جنس دانش‌آموز، دوره و محل تحصیل و غیره.

### اعتبار و پایایی ابزار پژوهش

در این پژوهش، پرسش‌نامه‌ای تدوین شد که برخی از گویه‌های آن در تحقیقات تجربی پیشین مورد آزمون قرار گرفته و اعتبار تجربی آن‌ها تایید شده بود. علاوه بر این، گویه‌های جدید از سوی کارشناسان و استادان مختلف داوری شد. در نتیجه، گویه‌هایی انتخاب شدند که از وفاق نسبی در میان داوران برخوردار بودند. برای اعتبار پرسش‌نامه پژوهش از اعتبار صوری<sup>۱</sup> نیز استفاده شد.<sup>۲</sup>

به منظور سنجش پایایی ابزار پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. جدول شماره‌ی (۱) بیان‌کننده‌ی میزان آلفای کرونباخ در مجموعه گویه‌های خاص است.

جدول شماره‌ی (۱) - پایایی گویه‌ها

| متغیر                                        | پیش آزمون | کل نمونه |
|----------------------------------------------|-----------|----------|
| تعاملات فرهنگی درون خانواده                  | ۰/۸۷۷     | ۰/۸۳۲    |
| تعاملات فرهنگی اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی) | ۰/۸۲۷     | ۰/۸۲۸    |
| منش                                          | ۰/۹۰۲     | ۰/۸۶۹    |

### یافته‌های تحقیق

#### موفقیت تحصیلی

جدول شماره‌ی (۲) بیان‌کننده‌ی وضعیت نمرات دانش‌آموزان نمونه‌ی تحقیق در موضوعات درسی مورد مطالعه است. همان‌گونه که این جدول نشان می‌دهد. درس ریاضی کمترین

1 -Face validity

میانگین و بیشترین میزان واریانس و نمره‌ی انضباط، بیشترین میانگین و کمترین واریانس را به خود اختصاص داده است. میانگین و واریانس نمرات دروس مختلف به نوعی بیان کننده‌ی میزان دقت یا عینی بودن ابزار سنجش این دروس است. با توجه به این که دغدغه‌ی روز افزون بسیاری از معلمان مسائل انضباطی دانش‌آموزان در کلاس درس است، میانگین ۱۹/۵۳ برای انضباط احتمالاً نشانه‌ی عدم وجود استانداردها و معیارهای خیلی دقیق و مشخص برای سنجش این موضوع آموزشی است. در مقابل میانگین ۱۳/۵۰ برای درس ریاضی همان‌گونه که در پیشینه تحقیق نیز بر آن تأکید می‌شد، احتمالاً نشانه‌ی ارزیابی دقیق و جدی و از طرف دیگر وجود معیارهای عینی سنجش برای این درس است. میانگین و واریانس نمرات سایر دروس نیز در این میان بیان کننده‌ی میزان عینی یا ذهنی بودن و قدرت تمیز مقیاس‌های سنجش آنها نسبت به یکدیگر است.

جدول شماره‌ی (۲) - توصیف نمرات دروس مختلف (موفقیت تحصیلی) در نمونه‌ی تحقیق

| ریاضی | زبان انگلیسی | زبان فارسی | تعلیمات دینی | نمره انضباط |              |
|-------|--------------|------------|--------------|-------------|--------------|
| ۱۳/۵۰ | ۱۵/۱۶        | ۱۵/۳۱      | ۱۶/۱۸        | ۱۹/۵۳       | میانگین      |
| ۴/۴۱  | ۳/۹۹         | ۳/۴۹       | ۳/۳۹         | ۰/۶۹        | انحراف معیار |
| ۱۹/۴۹ | ۱۵/۹۲        | ۱۲/۲۴      | ۱۱/۵۱        | ۰/۴۸        | واریانس      |
| ۳/۷۵  | ۵/۰۰         | ۵/۰۰       | ۵/۰۰         | ۱۵/۵۰       | کمترین نمره  |
| ۲۰/۰۰ | ۲۰/۰۰        | ۲۰/۰۰      | ۲۰/۰۰        | ۲۰/۰۰       | بیشترین نمره |

## سرمايه‌ی فرهنگي

### تحصيلات والدين

در این پژوهش تحصیلات والدین به عنوان مؤلفه‌ای از متغیر مستقل، در سطح یک متغیر فاصله‌ای (تعداد سال‌های تحصیل) سنجیده شد. برای آگاهی از وضعیت این متغیر در میان والدین دانش‌آموزان نمونه تحقیق، میزان تحصیلات والدین و فراوانی آنها در هشت طبقه (بی‌سواد، تحصیلات ابتدایی، تحصیلات راهنمایی، تحصیلات متوسطه، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) در جدول شماره‌ی (۳) خلاصه شده است.

جدول شماره ۳- تحصیلات والدین دانش‌آموزان نمونه تحقیق

| تحصیلات      | سواد | ابتدایی | راهنمایی | متوسط | کاردانی | کارشناسی | کارشناسی ارشد | دکتری |
|--------------|------|---------|----------|-------|---------|----------|---------------|-------|
| تحصیلات پدر  | ۵۴   | ۱۱۹     | ۹۷       | ۵۴    | ۱۴      | ۲۴       | ۶             | ۱     |
| تحصیلات مادر | ۸۵   | ۱۵۰     | ۶۱       | ۵۴    | ۶       | ۱۱       | ۱             | ۱     |

## دانش والدین از نهاد آموزشی رسمی

جدول شماره ۴ (۴) بیان‌کننده نمره‌ی کل یا میزان کلی آگاهی والدین از نهاد آموزشی رسمی در گویه‌های مربوطه در این پژوهش است. نمرات دانش والدین از نهاد آموزشی رسمی حداقل صفر و حداکثر ۱۱ است.

جدول شماره ۴ (۴) - نمره دانش والدین از نهاد آموزشی در نمونه‌ی تحقیق

| نمره     | فراوانی | درصد | درصد تجمعی |
|----------|---------|------|------------|
| صفر      | ۵       | ۱/۴  | ۴/۱        |
| ۰ تا ۲   | ۳۸      | ۱۰/۳ | ۱۱/۷       |
| ۲ تا ۴   | ۷۵      | ۲۰/۳ | ۳۲         |
| ۴ تا ۶   | ۹۴      | ۲۵/۵ | ۵۷/۵       |
| ۶ تا ۸   | ۵۹      | ۱۶   | ۷۳/۴       |
| ۸ تا ۱۰  | ۶۶      | ۱۷/۹ | ۹۱/۳       |
| ۱۰ تا ۱۱ | ۳۲      | ۸/۷  | ۱۰۰        |

## تعاملات فرهنگی درون خانواده

جدول شماره ۵ (۵) خلاصه‌ای از توزیع نسبی (درصدی) و فراوانی میزان شاخص رابطه‌ی تعاملات فرهنگی درون خانواده در نمونه تحقیق است.

جدول شماره ۵ (۵) بیان‌کننده نکات قابل توجهی است. در گویه میزان پاسخ‌گویی به پرسش‌های درسی فرزندان بیش از ۶۰ درصد پاسخ‌دهندگان و در سایر گویه‌ها بیش از ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان گزینه‌های اصلاً، خیلی کم و کم را پاسخ گفته‌اند.

جدول شماره ی (۵) - فراوانی و توزیع نسبی (درصدی) میزان تعاملات فرهنگی در خانه

| گویه ها                                       | توزیع   | اصلاً | خیلی کم | کم   | زیاد | خیلی زیاد |
|-----------------------------------------------|---------|-------|---------|------|------|-----------|
| میزان پاسخگویی به پرسش‌های درسی فرزند         | فراوانی | ۶۱    | ۷۲      | ۹۲   | ۱۰۵  | ۳۹        |
|                                               | درصد    | ۱۶/۵  | ۱۹/۵    | ۲۴/۹ | ۲۸/۵ | ۱۰/۶      |
| صحبت درباره‌ی مسائل مختلف جامعه               | فراوانی | ۱۶    | ۴۸      | ۱۰۰  | ۱۵۳  | ۵۲        |
|                                               | درصد    | ۴/۳   | ۱۳      | ۲۷/۱ | ۴۱/۵ | ۱۴/۱      |
| صحبت درباره‌ی معلمان و شیوه‌ی تدریس آنان      | فراوانی | ۲۷    | ۷۰      | ۱۰۴  | ۱۲۰  | ۴۸        |
|                                               | درصد    | ۷/۳   | ۱۹      | ۲۸/۲ | ۳۲/۵ | ۱۳        |
| گفتگو از اهمیت یک کتاب یا درس خاص             | فراوانی | ۵۹    | ۶۲      | ۷۹   | ۱۲۲  | ۴۷        |
|                                               | درصد    | ۱۶    | ۱۶/۸    | ۲۱/۴ | ۳۳/۱ | ۱۲/۷      |
| گفتگوی فرزندان با والدین درباره‌ی وقایع مدرسه | فراوانی | ۲۴    | ۶۹      | ۹۲   | ۱۱۸  | ۶۶        |
|                                               | درصد    | ۶/۵   | ۱۸/۷    | ۲۴/۹ | ۳۲   | ۱۷/۹      |
| گفتگو درباره‌ی دوستان فرزند                   | فراوانی | ۴۳    | ۸۲      | ۹۶   | ۱۰۳  | ۴۵        |
|                                               | درصد    | ۱۱/۷  | ۲۲/۲    | ۲۶   | ۲۷/۹ | ۱۲/۲      |

جدول شماره ی (۶) - فراوانی و توزیع نسبی (درصدی) میزان تعاملات فرهنگی اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی)

| گویه ها                                         |         | اصلاً | خیلی کم | کم   | زیاد | خیلی زیاد |
|-------------------------------------------------|---------|-------|---------|------|------|-----------|
| میزان پیگیری ثبت نام فرزندان                    | فراوانی | ۷۳    | ۶۲      | ۷۸   | ۱۰۴  | ۵۲        |
|                                                 | درصد    | ۱۹/۸  | ۱۶/۸    | ۲۱/۱ | ۲۸/۲ | ۱۴/۱      |
| میزان مشورت با مشاور یا کارشناس                 | فراوانی | ۱۷۹   | ۵۴      | ۸۴   | ۴۳   | ۹         |
|                                                 | درصد    | ۴۸/۵  | ۱۴/۶    | ۲۲/۸ | ۱۱/۷ | ۲/۴       |
| میزان پیگیری وضعیت تحصیلی از طریق حضور در مدرسه | فراوانی | ۳۳    | ۷۵      | ۱۱۶  | ۹۴   | ۵۱        |
|                                                 | درصد    | ۸/۹   | ۲۰/۳    | ۳۱/۴ | ۲۵/۵ | ۱۳/۸      |
| میزان پیگیری وضعیت تحصیلی از طریق تماس تلفنی    | فراوانی | ۹۲    | ۷۵      | ۱۲۰  | ۵۶   | ۲۶        |
|                                                 | درصد    | ۲۴/۹  | ۲۰/۳    | ۳۲/۵ | ۱۵/۲ | ۷         |
| میزان حضور در جلسات انجمن اولیا و مربیان        | فراوانی | ۷۵    | ۵۷      | ۶۷   | ۷۸   | ۹۲        |
|                                                 | درصد    | ۲۰/۳  | ۱۵/۴    | ۱۸/۲ | ۲۱/۱ | ۲۴/۹      |

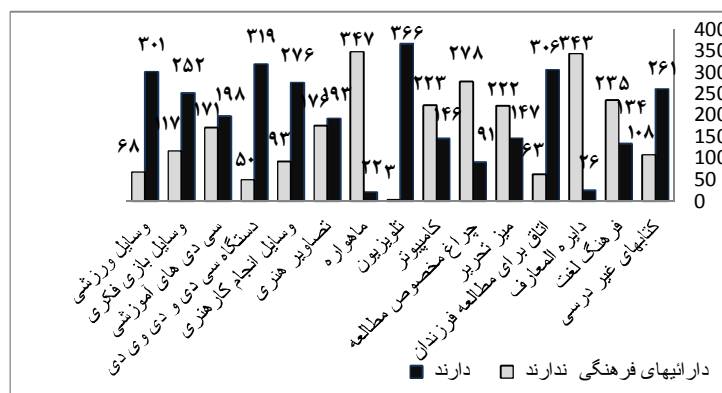
## تعاملات فرهنگی اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی)

جدول شماره ی (۷) خلاصه‌ای از توزیع نسبی (درصدی) میزان شاخص رابطه‌ای تعاملات فرهنگی اجتماعی یا مدیریت تعاملی نهادی در خانواده‌های نمونه‌ی تحقیق است. این شاخص که همبستگی و ارتباط معنادار زیادی با دانش والدین از نهاد آموزشی دارد (ضریب همبستگی:

۰/۶۴۰)، نشان‌دهنده‌ی احساس صلاحیت و شایستگی والدین برای پیگیری حقوق خود و وابستگی‌شان در جامعه و شیوه‌ی تفکر آنان برای پیگیری و کنترل و یا نظارت بر رفتار فرزندان است.

### دارایی‌های فرهنگی خانواده

این شاخص از سرمایه‌ی فرهنگی از معدود شاخص‌هایی است که در بسیاری از تحقیقات تجربی اختلاف نظر چندانی درباره‌ی آن وجود ندارد. بعد از گردآوری اطلاعات و انجام آزمون اولیه و تحلیل پاسخ‌های پاسخ‌گویان تعدادی از کالاهای فرهنگی مانند تلویزیون و دستگاه پخش موسیقی به دلیل عمومیت داشتن و ماهواره به دلیل عدم عمومیت در جامعه‌ی آماری مورد بحث از تحلیل حذف گردید. نمودار شماره (۱) خلاصه‌ای از وضعیت این شاخص سرمایه فرهنگی در نمونه‌ی تحقیق می‌باشد.



نمودار شماره (۱) - وضعیت دارایی‌های فرهنگی در نمونه‌ی تحقیق

### ۱- مصرف و فعالیت‌های فرهنگی خانواده

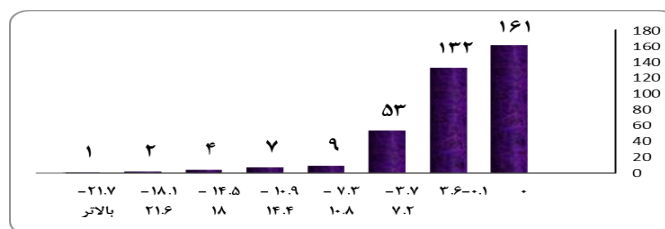
به دلیل این‌که این شاخص از ترکیب فعالیت‌هایی ساخته می‌شود که دارای واحدهای سنجش متفاوتی هستند، برای ترکیب این گویه‌ها و تحلیل‌های بعدی درباره آن‌ها از نمرات استاندارد شده‌ی مربوط به آن‌ها استفاده می‌شود. جدول شماره (۷) تلخیصی از میانگین گویه‌های سازنده‌ی این شاخص بر اساس واحد سنجش خاص خود در نمونه تحقیق و طبقات مختلف آن است.

جدول شماره (۷) - مصرف و فعالیت‌های فرهنگی خانواده

|              | عکاسی | خرید کتاب | گوشه دادن موسیقی | خواندن روزنامه | مطالعه کتاب | خواندن مجله | نمایش تلویزیون | گوشه دادن رادیو | استفاده از ماهواره | بازدید از نمایشگاه |
|--------------|-------|-----------|------------------|----------------|-------------|-------------|----------------|-----------------|--------------------|--------------------|
| واحد سنجش    | تعداد | تعداد     | ساعت             | ساعت           | ساعت        | ساعت        | ساعت           | ساعت            | ساعت               | تعداد              |
| بازه‌ی زمانی | سال   | سال       | هفته             | هفته           | هفته        | هفته        | روز            | روز             | روز                | ۵ سال قبل          |
| میانگین      | ۳/۴   | ۲/۳۲      | ۱/۶۴             | ۰/۶۵           | ۰/۹۶        | ۰/۴۴        | ۳/۰۹           | ۰/۴۰            | ۰/۰۹               | ۱/۶۴               |
| انحراف معیار | ۳/۸   | ۴/۷۷      | ۱/۹۰             | ۱/۲۶           | ۲/۱۵        | ۰/۸۷        | ۱/۴۳           | ۰/۸۸            | ۰/۵۱               | ۲/۲۳               |
| واریانس      | ۱۴/۴۸ | ۲۲/۷۶     | ۳/۶۲             | ۱/۶۰           | ۴/۶۴        | ۰/۷۷        | ۲/۰۵           | ۰/۷۸            | ۰/۲۶               | ۴/۹۸               |

## ۲- رفتار مطالعاتی والدین

این شاخص زیر مجموعه‌ای از شاخص فعالیت‌ها و مصرف فرهنگی خانواده است. به دلیل تأکید پژوهش‌های متعدد، این شاخص با ترکیب سه گویه‌ی میزان مطالعه‌ی کتاب، روزنامه و مجلات در طول یک هفته به صورت مستقل هم مورد مطالعه قرار گرفت. برای تلخیص داده‌ها، این شاخص در هشت طبقه به صورت ترتیبی طبقه‌بندی شده و در نمودار شماره‌ی (۲) آمده است.



نمودار شماره‌ی (۲) - رفتار مطالعاتی در نمونه

نمودار شماره‌ی (۲) بیان‌کننده‌ی آن است که حدود ۴۴ درصد والدین یا ۱۶۱ نفر آن‌ها هیچ‌گونه مطالعه‌ای ندارند، ۳۵ درصد یا ۱۳۲ نفر آن‌ها در گزارش خود از میزان مطالعه‌ی کتاب، روزنامه و مجله در طبقه‌ی ۰/۱ تا ۳/۶ ساعت در طول یک هفته قرار دارند و ۲۰ درصد

آنها در طبقات دیگر قرار می گیرند.

جدول شماره ی (۸) - دانش فرهنگی خانواده

| طبقات نمرات | فراوانی | درصد | درصد معتبر | درصد تجمعی |
|-------------|---------|------|------------|------------|
| ۰ - ۲/۲     | ۹۰      | ۲۴/۴ | ۲۴/۴       | ۲۴/۴       |
| ۲/۲۱ - ۴/۴  | ۹۰      | ۲۴/۴ | ۲۴/۴       | ۴۸/۸       |
| ۴/۴۱ - ۶/۶۱ | ۹۴      | ۲۵/۵ | ۲۵/۵       | ۷۴/۳       |
| ۶/۶۲ - ۸/۸۲ | ۶۳      | ۱۷/۱ | ۱۷/۱       | ۹۱/۳       |
| ۸/۸۳ - ۱۱   | ۳۲      | ۸/۷  | ۸/۷        | ۱۰۰        |

### ۳- دانش فرهنگی غیررسمی والدین

نمرات پاسخ گویان از پرسش های دانش فرهنگی (یازده گویه که شامل سؤالاتی درباره ی آشنایی با الفبای زبان فارسی، مشاهیر، اشعار و فرهنگ لغت های زبان و ادبیات فارسی، زبان مکالمه و میزان آشنایی با زبان های مختلف، رایانه و پدیده های فرهنگی مانند نمایشگاه بین المللی کتاب تهران می شود) در پنج طبقه، گروه بندی شده و در جدول شماره ی (۸) خلاصه شده است.

### ۴- تکلم به زبان فرهنگی مسلط

تکلم به زبان رسمی آموزشی در خانواده یکی از شاخص هایی است که در برخی تحقیقات تجربی به عنوان شاخص مهمی از سرمایه ی فرهنگی مورد تأکید قرار گرفته است. نتایج نشان دهنده ی آن است که زبان مکالمه ۱۹۵ نفر از پاسخ گویان یا تقریباً ۵۳ درصد افراد در خانواده زبان فارسی است و ۱۷۴ نفر یا ۴۷ درصد آنها به زبانی غیر از زبان فارسی در خانواده تکلم می کنند.

### ۵- منش فرهنگی

شاخص منش فرهنگی در تحقیقات مختلف شامل چهار مؤلفه ی تمایلات افراد برای استفاده از کالاهای فرهنگی، نگرش آنها به فرهنگ شاخص و رفتارهای متناسب با آن، انتظارات شغلی و پایگامی و تصورات آنها از خود و جهان اجتماعی شان می شود. جدول شماره ی (۹)

خلاصه‌ای از میانگین نمره‌ی افراد نمونه‌ی تحقیق در مؤلفه‌های شاخص منش‌های فرهنگی افراد است.

جدول شماری (۹) - میانگین نمره‌ی نمونه در مؤلفه‌های منش

| میانگین نمره‌ی نمونه | مؤلفه‌های شاخص منش                                       |
|----------------------|----------------------------------------------------------|
| ۱۲/۱۰                | تمایلات افراد برای استفاده از کالاها یا خدمات فرهنگی     |
| ۱۴/۷۳                | نگرش و گرایش افراد به فرهنگ شاخص و رفتارهای متناسب با آن |
| ۱۷/۱۰                | انتظارات شغلی و پایگاهی                                  |
| ۱۵/۶۵                | تصورات افراد از خود و جهان اجتماعی پیرامونشان            |

### سرمایه‌ی فرهنگی و موفقیت تحصیلی

کلیه شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی و همچنین برخی دیگر از متغیرهایی که ذکر شد برای رسیدن به یک مدل تبیین‌کننده در توضیح تغییرات نمرات دروس ریاضی، زبان فارسی، دینی، زبان انگلیسی و انضباط به کار گرفته شد. جدول شماره‌ی (۱۰) حاوی خلاصه‌ی مدل رگرسیون چند متغیره و همچنین ضرایب تأثیرگذار معنادار این مدل است.

داده‌های این جدول مبین آن است که ضریب همبستگی چندگانه ( $R$ ) برای درس ریاضی ۰/۶۶۰، زبان فارسی ۰/۶۲۳، تعلیمات دینی ۰/۶۰۹، زبان انگلیسی ۰/۵۷۹ و انضباط ۰/۳۲۹ محاسبه شده است، که بیان‌کننده‌ی میزان همبستگی هم‌زمان شاخص‌های موجود در مدل تبیین با نمرات هریک از دروس مورد بحث است. ضریب تعیین ( $R^2$ ) برای درس ریاضی معادل ۰/۴۳۶، فارسی ۰/۳۸۹، دینی ۰/۳۷۱، زبان انگلیسی ۰/۵۷۹ و انضباط ۰/۳۲۹ محاسبه شده است، که می‌توان از این اعداد میزان تغییرات نمرات هر یک از دروس را با متغیرهای موجود در مدل تبیین هریک از آن‌ها را به صورت درصد بیان کرد. نسبت  $F$  مشاهده شده مبنی بر آزمون معنی‌داری ضریب تعیین کلیه‌ی دروس در سطوح بسیار بالای آماری معنادار است ( $sig=0/000$ ).

جدول شماره‌ی (۱۰) - مدل رگرسیونی و ضرایب تأثیر مدل تبیین

| خلاصه مدل رگرسیونی |        |        |        |       |         |                     |         | ضرایب تأثیر مدل تبیین کننده |       |       |  |  |
|--------------------|--------|--------|--------|-------|---------|---------------------|---------|-----------------------------|-------|-------|--|--|
| Sig                | F      | A.R2   | R2     | R     | دروس    | Correlations        |         |                             |       |       |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | Part                | Partial | Zero-order                  |       |       |  |  |
| .۰/۰۰۰             | ۷۰/۳۷۵ | .۰/۳۰  | .۰/۳۳۶ | .۰/۶۶ | ریاضی   | دانش از نهاد آموزشی | ۰/۴۲    | ۰/۳۷۸                       | ۰/۰۲۵ | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | رفتار مطالعاتی      | ۰/۲۷    | ۰/۲۳۳                       | ۴/۷۷  | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | منش فرهنگی          | ۰/۳۳    | ۰/۲۲۰                       | ۴/۱۹  | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | تحصیلات مادر        | ۰/۱۰    | ۰/۱۰۵                       | ۲/۰۷  | ۰/۰۰۰ |  |  |
| .۰/۰۰۰             | ۴۶/۱۶۸ | .۰/۲۸۰ | .۰/۳۱۹ | .۰/۶۲ | فارسی   | دانش از نهاد آموزشی | ۰/۲۸    | ۰/۳۳۳                       | ۵/۶۰  | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | منش فرهنگی          | ۰/۲۹    | ۰/۳۴۰                       | ۴/۲۱  | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | دارایی های فرهنگی   | ۰/۱۷    | ۰/۱۵۱                       | ۲/۵۹  | ۰/۰۱۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | سرمایه ی اقتصادی    | ۰/۲۰    | ۰/۱۳۲                       | ۲/۷۶  | ۰/۰۰۶ |  |  |
| .۰/۰۰۰             | ۵۳/۶۳۴ | .۰/۳۶۴ | .۰/۳۷۱ | .۰/۶۰ | دینی    | رفتار مطالعاتی      | ۰/۰۹    | ۰/۰۹۸                       | ۲/۰۴  | ۰/۰۴۲ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | دانش از نهاد آموزشی | ۰/۳۲    | ۰/۳۷۴                       | ۴/۷۲  | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | منش فرهنگی          | ۰/۲۳    | ۰/۲۰۰                       | ۳/۴۷  | ۰/۰۰۱ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | دارایی های فرهنگی   | ۰/۱۶    | ۰/۱۴۶                       | ۲/۶۰  | ۰/۰۱۰ |  |  |
| .۰/۰۰۰             | ۶۱/۵۰۰ | .۰/۳۳۰ | .۰/۳۳۶ | .۰/۵۸ | انگلیسی | رفتار مطالعاتی      | ۰/۱۱    | ۰/۱۲۵                       | ۲/۵۸  | ۰/۰۱۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | دانش از نهاد آموزشی | ۰/۴۵۴   | ۰/۳۳۱                       | ۵/۶۵  | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | صرف و فعالیت فرهنگی | ۰/۱۷    | ۰/۱۹۵                       | ۳/۶۱  | ۰/۰۰۰ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | منش فرهنگی          | ۰/۲۰    | ۰/۱۴۸                       | ۲/۵۸  | ۰/۰۱۰ |  |  |
| .۰/۰۰۰             | ۱۱/۰۷۵ | .۰/۰۹۹ | .۰/۱۰۸ | .۰/۳۳ | انضباط  | منش فرهنگی          | ۰/۰۴    | ۰/۱۷۸                       | ۳/۰۶  | ۰/۰۰۲ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | رفتار مطالعاتی      | ۰/۰۲    | ۰/۱۳۹                       | ۲/۵۴  | ۰/۰۱۱ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | تعداد فرزندان       | ۰/۰۶    | ۰/۱۵۳                       | ۲/۶۶  | ۰/۰۰۸ |  |  |
|                    |        |        |        |       |         | تکلم به زبان فارسی  | ۰/۱۹    | ۰/۱۳۷                       | ۰/۱۲  | ۰/۰۰۳ |  |  |

در ارزیابی سهم متغیرهای موجود در مدل تبیین این دروس، ضرایب رگرسیونی که در جدول شماره‌ی (۱۰) آمده، نشان دهنده‌ی این است که متغیر دانش والدین از نهاد آموزشی قوی‌ترین پیش‌بینی کننده‌ی نمرات دروس ریاضی، فارسی، دینی و زبان انگلیسی است. بعد از این متغیر، شاخص‌های رفتار مطالعاتی و منش فرهنگی خانواده نیز در مدل تبیین کلیه‌ی دروس به عنوان شاخص‌های قوی سرمایه‌ی فرهنگی که قادر به پیش‌بینی تغییرات معناداری از

نمرات دانش‌آموزان هستند، قرار دارند.

نگاهی به مدل‌های رگرسیونی که برای پیش‌بینی نمرات دروس مختلف، از شاخص‌های مختلف سرمایه‌ی فرهنگی و متغیرهای دیگر ایجاد شده‌اند، بیان‌کننده‌ی این موضوع است که سرمایه‌ی فرهنگی خانواده یک متغیر و عامل مهم در پیش‌بینی موفقیت تحصیلی فرزندان به شمار می‌رود. در این مدل‌ها بیش‌ترین قدرت پیش‌بینی شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی درباره‌ی درس ریاضی است که حدود ۴۳ درصد تغییرات آن مورد پیش‌بینی قرار گرفته است. کمترین قدرت این شاخص‌ها هم در پیش‌بینی نمرات انضباط دانش‌آموزان است، که تنها ۱۰ درصد تغییرات را شامل می‌شود.

بنابراین فرضیه‌ی تأثیر بیش‌تر سرمایه‌ی فرهنگی در نمرات دروسی که در آن‌ها ارزیابی‌ها ذهنی است و معیارهای دقیق و استاندارد برای سنجش آن‌ها وجود ندارد، چندان مورد تأیید این پژوهش قرار نمی‌گیرد. نتایج این پژوهش نشان‌دهنده‌ی آن است که بیش‌ترین قدرت پیش‌بینی سرمایه‌ی فرهنگی در نمرات درس ریاضی است، که معیارهای استاندارد برای ارزیابی دارد و کمترین قدرت پیش‌بینی آن در نمره‌ی انضباط است که معیار ارزشیابی در آن کاملاً ذهنی است و هیچ ارزشیابی دقیق و استاندارد از آن به عمل نمی‌آید. نگاهی به متغیرهای موجود در مدل‌های تبیین نشان‌دهنده‌ی آن است که تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده در نمرات دانش‌آموزان بیش‌تر از آن‌که ناشی از تأثیر تصویر ذهنی کارگزاران آموزشی باشد، از طریق تأثیر خانواده در درونی ساختن و تقویت رفتارها، منش‌ها، شیوه‌های تفکر و اولویت‌های رفتاری خاص است.

### بحث و نتیجه‌گیری

تحقیقات تجربی حوزه‌ی جامعه‌شناسی آموزش و پرورش که از مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی بوردیو برای توضیح چگونگی تأثیر پیشینه‌ی اجتماعی-اقتصادی و خانوادگی، دانش فرهنگی، خصایص و رفتارهای اشخاص و خانواده‌ها در ایجاد نابرابری‌های اجتماعی خصوصاً در زمینه‌ی تحصیل افراد استفاده کرده‌اند، مکانیسم‌های متعددی را برای تأثیرگذاری سرمایه‌ی فرهنگی والدین بر موفقیت تحصیلی فرزندان آنان ذکر کرده‌اند.

یافته‌های برخی از پژوهش‌های تجربی از جمله پژوهش تجربی پاول دیمجیو، ولج در آمریکا و سویونگ بیون در کره جنوبی و برخی دیگر، نشان‌دهنده‌ی آن است که کیفیت

ارزیابی نظام آموزشی یکی از مکانیسم‌های اصلی تأثیرگذاری سرمایه‌ی فرهنگی و پیشینه‌ی خانوادگی در نابرابری‌های تحصیلی است، به عنوان مثال دروسی مثل ریاضی که در آن ارزیابی‌ها عینی است یعنی معیارهای کاملاً دقیق و مشخصی برای سنجش یادگیری‌های دانش-آموزان وجود دارد، نسبت به دروسی که کارگزاران آموزشی از جمله معلمان در ارزیابی یادگیری‌های دانش‌آموزان معیارهای عینی و تعریف‌شده‌ای را اعمال نمی‌کنند، کمتر تحت تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی والدین قرار می‌گیرد و موفقیت در این دروس (دارای ارزیابی عینی) را ناشی از عواملی مثل استعداد و متغیرهای دیگر می‌دانند.

مقایسه‌ی نتایج حاصل از آزمون علی رگرسیون در تبیین تغییرات موفقیت تحصیلی با استفاده از شاخص‌های گوناگون سرمایه‌ی فرهنگی نشان‌دهنده‌ی آن است که نتایج حمایت‌زایی از مکانیسم کیفیت ارزشیابی دروس نمی‌کند؛ چرا که یافته‌ها گویای این است که کمترین تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی در نمرات انضباط است که معیار تعریف شده و یکسانی برای ارزیابی آن در نظام آموزشی کشور ما وجود ندارد و در محیط‌های آموزشی مختلف تحت تأثیر ذهنیت کارگزاران نظام آموزشی قرار دارد. این نتایج گویای این است که با وجود معنادار بودن تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده بر نمره انضباط، فقط ۱۰ درصد تغییرات آن پیش‌بینی شده است. در مقابل، درس ریاضی که در تحقیقات تجربی به عنوان موضوع آموزشی که ارزیابی‌های آن استاندارد و عینی است، بیش‌ترین تأثیر را از شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی (ضریب تعیین ۰/۴۳۶) پذیرفته است، و در مراحل بعد به ترتیب دروس زبان فارسی، تعلیمات دینی و زبان انگلیسی قرار دارد که نسبت به درس ریاضی امکان دخالت تصویر ذهنی کارگزار آموزشی در آن‌ها بیش‌تر است.

به این ترتیب به نظر می‌رسد طرح نظریه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی و مقایسه‌ی فرهنگ با سرمایه‌ی اقتصادی در ایجاد نابرابری در بهره‌مندی از امتیازات اجتماعی مستلزم توانایی فرهنگ در اعطای ویژگی‌های منحصر به فرد در شیوه‌های تفکر و کنش باشد. چرا که شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی که مدل تبیین این تغییرات را ایجاد کرده است، به سبک خاص تفکر و کنش اشاره دارد که موفقیت تحصیلی نتیجه‌ی این شیوه تفکر و کنش است. بنابراین می‌توان گفت تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده در نمرات دانش‌آموزان بیش‌تر از آن‌که ناشی از تأثیر تصویر ذهنی کارگزاران آموزشی باشد، از طریق تأثیر خانواده در درونی ساختن و تقویت

رفتارها، منش، شیوه‌های تفکر و اولویت‌های رفتاری خاص است که در یک فرهنگ ارزشمند شمرده می‌شود.

### یادداشت‌ها

۱- به کمک نرم افزار لیزرل، تحلیل عاملی تأییدی نیز انجام گرفت. نتایج بدست آمده همه‌ی شاخص‌های در نظر گرفته شده برای ابعاد عینی و ذهنی سرمایه فرهنگی (با سطح سنجش فاصله‌ای) را تأیید نمود. البته، از مجموع ۴۱ گویه در نظر گرفته شده، سه گویه نامناسب و ۶ گویه نیز دارای بار عاملی پایینی بودند (یعنی ۳۲ گویه از بار عاملی بالا و مطلوبی برخوردار بودند).

### منابع

جانعلیزاده چوب بستی، حیدر و همکاران (۱۳۹۰) «سرمایه‌ی فرهنگی و موفقیت تحصیلی: ارزیابی تجربی مدل‌های نظری»، پژوهش‌نامه‌ی مبانی تعلیم و تربیت، سال ۱، شماره‌ی ۲، ص ۸۳-۱۰۴.

جانعلیزاده چوب بستی و همکاران (۱۳۸۹) «در جستجوی سنجش سرمایه‌ی فرهنگی»، فصلنامه‌ی انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال ششم، شماره‌ی ۲۰، ص ۲۴۱-۲۶۱.

- Aschaffenburg, K. & Maas, I. (1997) «Cultural and educational careers: The dynamics of social reproduction» *American Sociological Review*, 62: 573-587.
- Blasko, Z., (2003) «Reproduction or cultural mobility» *Review of Sociology*, 9:5-26.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1977) «**Reproduction in education, society and culture**», Beverly Hills, CA: Sage.
- Bourdieu, P., (1986) «**The forms of capital**», In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp.241-258), New York: Greenwood,
- Byun, S.Y., (2007) «**Cultural capital and school success: The case of South Korea**», The University Of Minnesota.
- De Graaf, N. D, De Graaf, P. M., & Kraaykamp, G. (2000) «Parental cultural capital and the educational attainment in the Netherlands: A refinement of the cultural capital perspective», *Sociology of Education*, 73: 92-111.
- DiMaggio, P., (1982) «Cultural capital and social success: The impact of status culture participation on the grades of high school students», *American Sociological Review*, 47, 189-201.
- Dumais, S. A., (2002) «Cultural capital, gender, and school success: The role of habitus», *Sociology of Education*, 75(1): 44-68.
- Farkas, G., Grobe, R. P., Sheehan, D., & Shuan, Y. (1990) «Cultural resources and school success: gender, ethnicity, and poverty groups within an urban school district», *American Sociological Review*, 55 (1): 127-142.
- Ganzeboom, H. B. G., De Graaf, P. M. & Róbert, P. (1990) «Cultural reproduction theory on

- socialist ground: Intergenerational transmission of inequalities in Hungary In Kalleberg», **A. L. (ed): Research in social stratification and mobility**, 9: 79–103.
- Jaeger, M. M., Holm, A. (2007) «Does parents' economic, cultural, and social capital explain the social class effect on educational attainment in the Scandinavian mobility regime?» ,*Social Science Research*, 36: 719–744.
- Kalmijn, M & Kraaykamp, G., (1996) «Race, cultural capital and schooling», **Sociology of Education**, 69: 22–34.
- Lamont, M., & Lareau, A., (1988) «Cultural capital: allusions, gaps and glissandos in recent theoretical developments», **Sociological Theory**, 6 (2):153–168.
- Lareau, A., & Weininger, E. B., (2003) «Cultural capital in education research: A critical assessment», **Theory and Society**, 32: 567–606.
- Robbie, M. A., (2005) «**The uses of cultural studies**», Sage Publication»
- Sullivan, A., (2001) «Cultural capital and educational attainment», **Sociology**, 35: 893- 912.
- Tramont, L., & Willms, J. D., (2009) «Cultural capital and its effects on education outcomes», **Economics of Education Review** ,doi:10.1016/j.econedurev.2009.06.003, (www.elsevier.com /locate/econedurev).
- Welch, R. E Anderson & L. J Harris (1982) «**The Effects Of Schooling On Mathematics Achievement**» American Educationa.